

Мартиненко Володимир Олександрович, голова громадської спілки «Центр запобігання та протидії корупції», голова Громадської ради при МВС України

КОРУПЦІЙНІ ДІЯННЯ ЯК ФОРМА ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ ДЕРЖАВНИМИ СЛУЖБОВЦЯМИ

Відповідно до ст. 19 Конституції України, посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що передбачені Конституцією та законами нашої держави [1].

Від реалізації цього положення значною мірою залежить правильна діяльність державного апарату, функціонування підприємств, установ та організацій усіх форм власності, своєчасне й оптимальне розв'язання соціальних проблем, забезпечення реалізації конституційних прав і свобод людини та громадянина, законних інтересів юридичних осіб. На вирішення цих питань має бути спрямовано зусилля всіх службових осіб владних органів.

Однак службові особи у сферах публічного права нерідко вдаються до злочинних порушень покладених на них обов'язків. Своїми протиправними діями вони унеможливають нормальну роботу органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій державної форми власності, завдають значної шкоди державним і громадським інтересам, охоронюваним законом правам фізичних та юридичних осіб, підривають авторитет держави, грубо порушують встановлений порядок реалізації повноважень службовими особами органів влади, місцевого самоврядування, управлінських структур приватного сектору.

Індекси сприйняття корупції, розраховані фахівцями Transparency International, засвідчують, що впродовж останнього десятиріччя рівень корупції в Україні залишається високим. Найбільш корумпованими українці називають саме ті інституції, які покликані боротися з корупцією – суди (66 %), правоохоронні органи (64 %), державну службу (56 %), а також сферу охорони здоров'я (54 %), Уряд (53 %), політичні партії (45 %), ЗМІ (22 %), громадські організації (20 %). У сучасних умовах перед українською державою постало важливе завдання мінімізації рівня корупційної злочинності, що є умовою вступу України до ЄС. За висновками спільної зустрічі експертної місії Ради Європи з українськими фахівцями з питань антикорупційної політики, план антикорупційних реформ України має враховувати специфіку стану корупції в державі, передусім її високий рівень, проникнення в усі сфери суспільного життя та єдність політичної влади й бізнесу [2].

Одним із напрямів кримінологічного дослідження зловживання владою або службовим становищем є виявлення закономірностей формування і розвитку такого соціально-правового явища, як корупційна злочинність, визначення характеру впливу зовнішніх криміногенних факторів на протиправну поведінку, а також встановлення ознак і властивостей осіб, які вчиняють злочини у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Крім цього, нагальним є наукове обґрунтування та розроблення комплексу заходів із запобігання корупційній злочинності. Саме комплексні запобіжні заходи спроможні зменшити обсяг корупційних проявів, мінімізувавши їх негативний вплив на суспільство.

Запобігання корупційній злочинності передбачає широкий спектр змін в економіці, політиці, державному управлінні та інших сферах суспільного життя, що мають на меті усунення та нейтралізацію криміногенних факторів корупційної злочинності, стримування розвитку корупції як негативного соціально-правового явища. Антикорупційна діяльність, яка безпосередньо стосується формування правової держави й становлення інститутів громадянського суспільства, потребує належного наукового, організаційного, фінансового, а також правового забезпечення. Причому саме правове забезпечення втілює результати кримінологічних досліджень корупції та корупційної злочинності у формі комплексу відповідних заходів загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання, а також становить підвалини їхньої подальшої практичної реалізації [3, с. 128].

Головними цілями кримінологічного запобігання, на думку О. М. Джужі та Ю. Ф. Іванова [4, с. 59], є обмеження дії негативних явищ і процесів, пов'язаних зі злочинністю, нейтралізація її детермінант, усунення криміногенних факторів формування особи та її антисоціальної установки, а також превентивний вплив на осіб, схильних до вчинення злочинів.

Загалом запобігання корупційній злочинності, опосередковується природою злочинності як соціально-правового явища, яке є невіддільним від суспільства та держави. Відповідно до цього можна виокремити загальні напрями запобіжної діяльності щодо корупційної злочинності як форми зловживання владою або службовим становищем, що вчиняється державними службовцями: стримування розвитку злочинності, усунення чи мінімізація її найбільш суспільно небезпечних проявів, нейтралізація причин та умов злочинності, забезпечення правопорядку й стану захищеності суспільства та громадян від злочинності.

Запобігання корупційній злочинності, попри її всеосяжний характер, все ж містить не всі види антикорупційної діяльності. Зокрема, наслідком корупції як соціально-правового явища є не лише корупційна злочинність, а й інші корупційні правопорушення, а отже, запобігання цьому явищу має передусім ураховувати загальну мету антикорупційної діяльності. Такою метою, згідно з твердженням М. І. Мельника [5, с. 179], слід вважати забезпечення соціальної престижності та

вигідності правомірної поведінки службових осіб і громадян, зведення до мінімуму можливостей зловживання владою або службовим становищем, а також невідворотності відповідальності за корупційні діяння, у тому числі із застосуванням до винних осіб додаткових негативних наслідків матеріального, політичного та соціального характеру. Зауважимо, що вказане окреслює лише загальні риси запобігання корупційній злочинності щодо створення несприятливих для корупції умов і застосування заходів репресивного характеру до осіб, які вчиняють корупційні злочини, що повною мірою є актуальним для запобіжної діяльності й відносно інших видів злочинності.

Основними рисами законодавчої антикорупційної політики України в сучасний період є формальний підхід, декларативність, непослідовність, зволікання з прийняттям законів, заполітизованість. Аналіз розвитку антикорупційного законодавства в сучасний період свідчить про його неефективність, що дає підстави для висунення, зокрема, гіпотези про неврахування рівня соціальної культури громадян під час розроблення державної антикорупційної політики. Для визначення ефективної державної політики щодо запобігання корупційній злочинності має бути розроблено концепцію комплексного впливу на прояви корупції, яка, серед іншого, включатиме: підвищення рівня соціальної культури громадян, соціальні заходи, наукове супроводження вироблення та реалізації державних заходів протидії; забезпечення ефективності кримінальної юстиції [3, с. 345].

Таким чином, принциповим положенням діяльності із запобігання корупційній злочинності є те, що вона має провадитись разом з іншими видами антикорупційної діяльності. Це, відповідно, вимагає формування чіткої антикорупційної політики та розроблення Комплексної програми боротьби з корупцією, яка б на відповідних правових засадах регламентувала напрями запобіжної діяльності, систему її суб'єктів, їхню компетенцію та засади взаємодії, а також систему власне кримінологічно обґрунтованих заходів впливу на корупційну злочинність.

Ураховуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що організація та ефективне здійснення заходів із запобігання зловживання владою або службовим становищем з боку державних службовців вимагають належного теоретико-методологічного забезпечення, наукового розроблення питань щодо функціонального, організаційного та правового підґрунтя запобіжної діяльності. Необхідною передумовою визначення та практичної реалізації комплексу таких загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів є кримінологічне дослідження та характеристика корупційної злочинності як соціально-правового явища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254>. – Назва з екрана.
2. Transparency International: Україна за рік здобула лише один бал у Індексі сприйняття корупції [Електронний ресурс] : Deutsche Welle : [сайт]. 2016. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/transparency-international>. – Назва з екрана.
3. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період : монографія / О. Ю. Бусол. – Київ : Ін Юре, 2014. – 564 с.
4. Іванов Ю. Ф. Кримінологія : навч. посіб. / Ю. Ф. Іванов, О. М. Джужа. – Київ : Паливода А. В., 2006. – 264 с.
5. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Мельник Микола Іванович. – Київ, 2002. 506 с.